

Юридичні науки

УДК 343.622

Володіна Оксана Олександрівна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Володина Оксана Александровна

кандидат юридических наук,

доцент кафедры криминального права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Volodina Oksana

PhD in Law, Docent of Department of Criminal Law

Yaroslav Mudryi National Law University

Сільченко Вероніка Віталіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сильченко Вероника Витальевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Silchenko Veronika

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВБИВСТВО МАТЕР'Ю

СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА УБИЙСТВО МАТЕРЬЮ

СВОЕГО НОВОРОЖДЁННОГО РЕБЁНКА

CRIMINAL LIABILITY FOR THE MURDER OF A MOTHER OF HER

NEWBORN CHILD

Анотація. Досліджено питання кримінально-правової специфіки вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини.

Ключові слова: вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, дітовбивство, психічний розлад, психічне потрясіння.

Аннотация. Исследовано вопрос уголовно-правовой специфики убийства матерью своего новорожденного ребенка.

Ключевые слова: убийство матерью своего новорожденного ребенка, детоубийство, психическое расстройство, психическое потрясение.

Summary. The issue of criminal-law specificity of the murder of a mother of her newborn child was investigated.

Key words: the murder of a mother of her newborn child, infanticide, mental disorder, mental shock.

Постановка проблеми. Кримінальний кодекс не містить дискримінації за статевою приналежністю щодо кримінальної відповідальності. Однак ст.117 Кримінального кодексу України має спеціальний суб'єкт вчинення вбивства – жінку, та має дещо пом'якшений вид покарання як для такого тяжкого злочину. Причиною виділення такого складу злочину як самостійного є особливий психічний стан, що тягне за собою непередбачувані наслідки.

Виклад основного матеріалу. Кримінальний кодекс України 2001 року виділив в самостійний склад менш небезпечний вид умисного вбивства– вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117). Що і не дивно, оскільки ще до революції вбивство матір'ю новонародженої дитини (і навіть ширше – дітовбивство) розглядалось переважно як вбивство, вчинене за пом'якшуючих обставин. У радянський період даний злочин у деяких республіках спочатку розглядався як кваліфіковане вбивство (наприклад, пп. «д», «е» ст. 136 КК РРФСР 1926 р.), а згодом як

«просто» (ст. 103 КК РРФСР 1960 р.). Але в деяких республіках, до числа яких відносилась і Україна, було збережено привілейований склад вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 96 КК УРСР 1960 р.) [2, с. 110].

За період 2004–2017 рр. за статистикою було зареєстровано більше як 240 злочинів, передбачених ст. 117 Кримінального кодексу (надалі КК) України «За вбивство матері своєї новонародженої дитини», тобто за рахунками кожного року вчинюється понад 18 вбивств тільки новонароджених дітей. Але кримінальне законодавство, яке повинно охороняти та захищати інтереси людей в певних випадках залишається недосконалим. Це також стосується і ст.117 КК України.

Суспільна небезпека щодо вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини, проявляється не стільки їх поширеністю, як тяжкістю наслідків цього діяння, тому як в результаті цього злочинного діяння позбавляється життя невинне немовля, тоді як мати повинна захищати його, а не наділяти себе правом розпоряджатися життям дитини.

В умовах майже повної відсутності профілактики вбивств новонароджених існує імовірність пом'якшення відповідальності за даний вид злочину, відбувається їх зростання при високому рівні прихованості даних діянь. Також чітко не визначено коло як об'єктів, так і суб'єктів, які повинні займатися профілактикою вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини.

Якщо розглядати склад цього злочину, то: об'єктом в даній справі є життя і здоров'я новонародженої дитини, об'єктивна сторона виражена в дії або бездіяльності матері, що призводить до позбавлення життя новонародженої дитини. В даному аспекті суб'єктом цього злочину є жінка, яка досягла на момент скоєння злочину 14 років, яка є матір'ю цієї новонародженої дитини. Суб'єктивною стороною даного злочину є вина у формі прямого чи непрямого умислу. І тут існує дуже тонка грань у вчиненні даного злочину. Як вбачається з судової практики, в переважній

більшості випадків цей злочин кваліфікується як привілейований склад злочину, навіть якщо виявляється, що присутній особливо жорстокий спосіб вбивства новонародженого матір'ю.

ЗМІ, соціальні мережі повідомляють про трупи новонароджених немовлят знаходять в громадських туалетах, сміттєвих баках та просто на вулицях. Жінки, які з різного роду причин не хочуть виховувати новонароджених немовлят, душать їх, топлять, кидають на вулицях замерзати, забивають до смерті.

В багатьох випадках, матері–вбивці позбавляють життя свою новонароджену дитину з особливою жорстокістю і холоднокрівністю, що за загальноприйнятими мірками не є обставинами, які дають змогу пом'якшити міру покарання. Для цього має бути багато причин, деякі з них навіть мають заздалегідь запланований характер.

Поширеними є випадки, коли матір позбавляє життя свою новонароджену дитину внаслідок психічних розладів, які обумовлені пологами, при цьому намір у неї виникає раптово. З медичної точки зору, жінка у процесі пологів не розглядається як особа, що повністю усвідомлює свої дії і може керувати ними, оскільки сам акт пологів, поєднаний із фізичним і психічним потрясінням, внаслідок продовжуваних і повторних болів, неодноразовим фізичним напруженням, що приховує значну небезпеку для організму жінки. В багатьох державах світу щодо жінок, які вбили власних новонароджених дітей можуть застосовуватись норми закону, на підставі яких під час винесення вироку окремо враховується стан психічного здоров'я обвинувачених [3, с. 621]. Тобто у законі присутня норма, згідно якої припускається, що жінка, яка вчинила дітовбивство, вчинила так в наслідок того, що «баланс її розуму порушений через те, що він неповністю відновився після народження дитини» [4]. Іншими словами, норма закону не діє на всіх однаково.

З однієї сторони, виникає необхідність розглядати кримінальну відповідальність у наведених вище випадках диференційно. А з іншої, відсутність належного механізму запобігання цього виду злочину, що свідчить про занижений статус новонародженої дитини порівняно з дорослою людиною.

Вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України), виділено законодавством в особливий, окремий склад злочину, що має лише йому притаманні специфічні властивості:

- 1) таке вбивство вчиняє матір, позбавляючи життя свою дитину;
- 2) вбивство вчиняє матір під час пологів або відразу ж після них;
- 3) вбивство спрямоване на життя новонародженої дитини, яка ще тільки народжується чи щойно народилася [5, с. 21].

Так вбачаємо кримінальну відповідальність за вбивство матір'ю новонародженої дитини під час або відразу після пологів. Слід зазначити, що вбивство матір'ю новонародженої дитини в стані психічного розладу не позбавляє її осудності.

Об'єктивна сторона дітовбивства представляє собою дію або бездіяльність, спрямовану на заподіяння смерті новонародженій дитині, вчинене в період пологів або невдовзі після них, а також в умовах психотравмуючої ситуації або в стані психічного розладу, яке не виключає вини винної. Залишення немовляти в небезпечних для його життя умовах (наприклад, без одягу на морозі або в безлюдному глухому місці і т.п.), виключає можливість його виживання в тому випадку, коли жінка сама створила ці умови – ознака дітовбивства шляхом активних дій.

Ст. 117 не містить положень щодо вбивства двох чи більше новонароджених дітей або за вбивство матір'ю новонародженої дитини повторно. Це б положення закону могло б застосовуватись на практиці у випадках вбивства матір'ю двох чи більше дітей (близнюків) або при повторному вчиненні вбивства своєї новонародженої дитини.

Порівняльний аналіз із зарубіжним законодавством (Німеччини) дає підстави для висновку, що дані вбивства не пов'язують з конкретним суб'єктом (як в нас вбивство матір'ю новонародженої дитини), а розглядають в одній нормі і відповідальність таким чином є спільною для всіх видів умисного позбавлення життя людини. На нашу думку це не зовсім вірно, оскільки стан жінки після пологів обумовлений емоційною напругою та психічними процесами, що їх супроводжували (наприклад, сімейний конфлікт, подружня зрада, матеріальні або соціально-побутові негаразди) послаблює здатність матері усвідомлювати свої дії та керувати ними, внаслідок чого вона є обмежено осудною. Тому такий стан має пом'якшувати покарання.

В кримінальних кодексах Голландії та Франції міститься спеціальна вказівка на неможливість вчинення даного злочину із заздалегідь обдуманим умислом, що є достатньо оптимальною конструкцією. Це є мабуть найкращий приклад кваліфікації даного злочину, українське законодавство пов'язує вчинення даного злочину з моментом заподіяння смерті немовляті, а варто зазначити ще особливий психічний стан матері у цей момент. Також в Кримінальному кодексі України не міститься вказівка на момент виникнення умислу на вбивство такої дитини. Ми вважаємо, що часом виникнення умислу вчинити злочин повинен обов'язково виникати у матері під час пологів або одразу після них. Відсутність такого стану або наявність заздалегідь обдуманого умислу повинно виключати кваліфікацію вчиненого за ст. 117 Кримінального кодексу України.

На нашу думку при конструюванні привілейованого складу вбивства матір'ю своєї дитини мова повинна йти про сукупність особливого психоемоційного стану, зумовленому пологами, в якому перебуває матір, та умислу, що раптово виник під впливом цього стану. З огляду на зазначене, ми вважаємо, що у випадку встановлення заздалегідь спланованого вбивства матір'ю (за наявності заздалегідь обдуманого умислу), є

недоцільним. Пом'якшення кримінальної відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, і дії такої матері слід кваліфікувати за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України.

Висновок. З метою недопущення безпідставного пом'якшення кримінальної відповідальності матерів, що вбили свою новонароджену дитину, необхідним є передбачити особливий психічний стан як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони складу злочину, а також відзначити, що умисел на позбавлення життя своєї дитини у жінки повинен виникнути раптово, під впливом особливого психоемоційного стану. Лише за наявності цих двох умов може йти мова про пом'якшення кримінальної відповідальності. На нашу думку, це положення потребує закріплення на законодавчому рівні.

Література

1. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний кодекс УРСР. Офіційний текст із змінами та доповненнями за станом на 1 грудня 1962 р. – К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1963. – 138 с.
3. Бартол К. психология криминального поведения / пер.с англ. ПРАЙМ-ЕВРАЗНАК, 2004. 352с
4. Friedmam S.H., Kesnick Ph. J. Child murder by mothers: patterns and prevention. World Psychistry. 2007. Oct. №6 (3). P. 137-141. URL: <https://www.ncbi.nlm.gov/pmc/articles/PMC2174580/>
5. Конституція України від 28 червня 1996 року. – К.: Парламентське видавництво, 2006. – 21 с.

References

1. Criminal Code of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. The Criminal Code of the Ukrainian SSR. Official text with amendments and additions as of December 1, 1962 - K. : State Publishing House of Political Literature of the USSR, 1963. - 138 p.
3. Bartol K. Psychology of criminal behavior / transl. PRIME EVRAZNAK, 2004. 352s
4. Friedmam S.H., Kesnick Ph. J. Child murder by mothers: patterns and prevention. World Psychistry. 2007. Oct. №6 (3). P. 137-141. URL: <https://www.ncbi.nlm.gov/pmc/articles/PMC2174580/>
5. Constitutional of Ukraine of 28 worm 1996 rock. - K.: Parliamentaske vidavnitstvo, 2006. - 21 p.